

problems of theory and practice of teaching children with special needs. Current trends in the development of special education (Ukrainian-Canadian experience): *Proceedings of the International Conference*. K. Nauk. World. 26-30. [in Ukrainian]. **3. Mironova S.** (2003) Conceptual bases of preparation of the teacher-defectologist for correctional work in special establishments. *Bulletin of Lviv University. The series is pedagogical*. 17. 19–24. [in Ukrainian]. **4. Pakhomova N.G.** (2013.) Theory and practice of professional training of speech therapists in higher education: a monograph. Poltava: PNP named after V.G. Korolenko. [in Ukrainian]. **5. Savinova N.V., Beregova M.I.** (2017) Preparing a correctional teacher to work in an inclusive environment: an invariant component. Education of people with special needs: ways of development. *Coll. Science. Works. For the order*. V.V. Zasenka, A.A. Kolupaeva. K.: Our Printing House LLC. 13. 216. [in Ukrainian]. **6. Sinyov V.M., Sheremet M.K.** (2015) The main trends in the modernization of the training of correctional teachers in terms of reforming the education sector [Electronic resource]. Access mode: file:///C:/Users/Asus/Downloads/pednauk_2015_7_47.pdf. [in Ukrainian].

Авторський внесок: К. Зелінська-Любченко – 40%, К. Стахова – 30%, Л. Мороз – 30%.

Стаття отримана 20.04.2022 р.

УДК 316.61:159.9-051

DOI 10.32626/2413-2578.2022-19.111-121

В. Є. Коваленко

kovalenkov811@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7792-4653>

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Відомості про автора: Коваленко Вікторія – кандидат психологічних наук, доцент, докторант кафедри психокорекційної педагогіки і реабілітології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Київ, Україна; доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології Харківського

національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, Харків, Україна. У колі наукових інтересів: проблема соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями в закладах позашкільної освіти; психолого-педагогічне забезпечення інклюзивного навчання учнів з інтелектуальними порушеннями. E-mail: kovalenkov811@gmail.com.

Contact: Kovalenko Viktoriia, PhD of psychology, Associate Professor, Doctoral Candidate of the Department of Psychocorrectional Pedagogy and Reabilitology, National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv, Ukraine; associate professor of the department of Human Health, Reabilitology and Special Psychology Department, H.S.Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, Ukraine. In the sphere of scientific interests: the problem of socialization of children with intellectual disabilities in out-of-school education institutions, the organization of correctional and pedagogical activity of the teacher in the conditions of educational inclusiveness. E-mail: kovalenkov811@gmail.com.

Відомості про наявність друкованих статей у загальнодержавних та міжнародних базах даних на дану тематику:
Kovalenko V. Ye. (2017) Programme of Correction of Emotional Development Disorders in Mentally Retarded Primary School Students Taking One-On-One Training. Наука і освіта: наук.-практ. журн.: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. Вип. 7. 11 – 15. **Kovalenko V., Bystrova Y., & Sinopalnikova N.** (2021). Features of understanding and emotional attitude toward the moral and social norms of pupils with intellectual disabilities. Laplage Em Revista, 7(3A), p. 575-588. <https://doi.org/10.24115/S2446-6220202173A1460p.575-588>

Коваленко В. Є. Структура та зміст спеціальної освітньої програми підвищення кваліфікації педагогів закладів позашкільної освіти. У статті представлено освітню програму підвищення кваліфікації педагогів закладів позашкільної освіти у сфері навчання, виховання та соціалізації школярів з інтелектуальними порушеннями у гуртковій роботі. При розробці спеціальної освітньої програми було застосовано системний підхід, який є найбільш ефективним і всебічним. Розглядається структура та змістовне наповнення спеціальної освітньої програми, визначено мету, фокус, орієнтацію, особливості освітньої програми. Охарактеризовано

програмні компетентності: інтегральну, загальні та фахові; визначено програмні результати навчання, ресурсне забезпечення реалізації освітньої програми. Обґрунтовано тематичне планування за навчальними модулями, представлено матрицю відповідності програмних компетентностей навчальним модулям освітньої програми організації та проведення підвищення кваліфікації педагогів закладів позашкільної освіти. Описано матрицю забезпечення програмних результатів навчання відповідним навчальним модулям. Тож, підвищення кваліфікації педагогів закладів позашкільної освіти із застосуванням спеціальної освітньої програми набуває ознак функціональної системи, спрямованої на вирішення завдання різнобічного розвитку та збагачення загальної і професійної культури особистості фахівця.

Ключові слова: позашкільна освіта, спеціальна освітня програма, школярі з інтелектуальними порушеннями, соціалізація, розвиток, інтереси.

Kovalenko V. Ye. The structure and content of a special educational program for advanced training of teachers of out-of-school education institutions. The article presents an educational program for the advanced training of teachers of out-of-school education institutions in the field of remedial education, education and socialization of schoolchildren with intellectual disabilities in circle work. The educational program is considered as a single set of educational components (subjects, disciplines, individual tasks, tests, etc.), planned and organized to achieve certain learning outcomes. When developing a special educational program, a systematic approach was applied, the most effective and comprehensive. The structure and content of the special educational program are considered, the purpose, focus, orientation, features of the educational program are determined. Program competencies are characterized: integral, general and professional; program learning outcomes, resource support for the implementation of the educational program are determined. Thematic planning for training modules is substantiated, a matrix of compliance of program competencies with training modules of the educational program for organizing and improving the qualifications of teachers of out-of-school education institutions is presented. The matrix of providing programmatic learning outcomes to the relevant training modules is described. The development of this educational program is based on 150 hours, the training period is 1 month. The aim of the program is to improve the professional competencies of teachers of out-of-school education institutions; able to

professionally apply in practice modern pedagogical forms, methods and techniques of working with children with intellectual disabilities; development of professional competencies of teachers of creative associations of institutions of out-of-school education in the process of involving schoolchildren with intellectual disabilities in circle work. Therefore, the advanced training of teachers of out-of-school education institutions with the use of a special educational program acquires signs of a functional system aimed at solving the problem of diversified development and enrichment of the general and professional culture of a specialist's personality.

Keywords: out-of-school education, special education program, students with intellectual disabilities, socialization, development, interests.

Постановка проблеми. Уміння вчитися впродовж життя є ознакою високого професіоналізму педагогів. Особливого значення проблема підвищення кваліфікації педагогів закладів позашкільної освіти набуває у контексті постанови Кабінету міністрів України «Про організацію інклюзивного навчання в закладах позашкільної освіти» від 21 серпня 2019 р. № 779, яка є відповіддю на виклики часу щодо залучення школярів з особливими освітніми потребами до позашкільної освіти. Це зумовлено тим, що позитивний корекційно-виховний вплив на таких школярів значно зростає при включенні їх у позакласну суспільно-корисну, культурно-дозвілєву діяльність. На думку академіка В. Синьова до такої діяльності належить: краєзнавча робота; еколого-натуралістична робота тощо [3]. Проте, успішність позашкільної освіти осіб з інтелектуальними порушеннями залежить від професіоналізму керівників гурткової роботи та їх здатності до створення корекційно спрямованих освітніх середовищних умов, компліментарних можливостям і потребам цих дітей. Зокрема, В. Коваленко, В. Синьов (2021), Гуанхай Цзен (2022) вказують, що діти з інтелектуальними порушеннями, які залучаються до позашкільної освіти, потребують адаптації просторово-предметного компонента освітнього середовища та модифікації психодидактичного [1; 3]. Отже виникає протиріччя між запитом суспільства в залученні школярів з інтелектуальними порушеннями до закладів позашкільної освіти та спроможністю педагогів цих закладів до організації корекційно спрямованого освітнього процесу. Означене актуалізує проблему розробки спеціальних освітніх програм підвищення кваліфікації педагогів закладів позашкільної освіти, спрямованих на формування у

них спеціальних (фахових) компетентностей у сфері організації гурткової роботи зі школярами з інтелектуальними порушеннями за художньо-естетичним, туристсько-краєзнавчим, еколого-натуралістичним і спортивно-оздоровчим напрямками позашкільної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему теорії та практики підвищення кваліфікації педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти досліджували І. Анциферова, І. Белецький, О. Биковська, В. Бондар, Н. Борисова, Т. Браже, В. Гладуш, В. Демчук, Л. Єрмола, А. Кузьмінський, О. Мармаза, Н. Протасова, Т. Сущенко та ін. У даних працях науковці розглядають як загальнометодологічні, так і технологічні аспекти навчання педагогічних кадрів у системі підвищення кваліфікації.

Проблема розробки освітніх програм відображена у працях В. Захарченко, В. Кременя, В. Лугового, Ю. Рашкевича, Ж. Таланова. У Законі України «Про освіту» зазначено, що «освітня програма – це єдиний комплекс освітніх компонентів (предметів вивчення, дисциплін, індивідуальних завдань, контрольних заходів тощо), спланованих і організованих для досягнення визначених результатів навчання». На думку Ю. Рашкевича (2014) провідними підходами до побудови освітньої програми поряд зі студентоцентрованим навчанням, є компетентнісний підхід [2]. Компетентнісний підхід розуміємо як спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів у навчанні, якими є загальні і спеціальні (фахові) компетентності тих, хто навчається. Цей підхід спирається на дидактичні принципи науковості, свідомості навчання, системності, єдності абстрактного та конкретного, міцності й надійності знань, професійної самостійності. Тож в основу розробки освітньої програми організації та проведення підвищення кваліфікації за напрямом «Позашкільна освіта осіб з інтелектуальними порушеннями» для педагогів закладів позашкільної освіти було покладено вищезазначений підхід і принципи.

Мета статті: теоретично обґрунтувати й охарактеризувати структуру та зміст освітньої програми підвищення кваліфікації педагогів закладів позашкільної освіти за напрямом «Позашкільна освіта осіб з інтелектуальними порушеннями».

Виклад основного матеріалу статті. В основу розроблення даної освітньої програми закладено 150 годин, термін навчання 1 місяць. Метою програми є удосконалення професійних

компетентностей педагогів закладів позашкільної освіти; здатних професійно застосовувати на практиці сучасні педагогічні форми, методи та прийоми роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями, розвиток професійних компетентностей педагогів творчих об'єднань закладів позашкільної освіти у процесі залучення школярів з інтелектуальними порушеннями до гурткової роботи.

В освітній програмі зроблено акцент на поглибленні компетентностей професійної діяльності педагогів закладів позашкільної освіти, керівників гуртків з питань:

- ефективно організації навчального процесу в гуртках, в які залучено дітей шкільного віку з інтелектуальними порушеннями на основі проведення стартової діагностики їх інтересів, рівня розвитку та соціалізації;

- застосовування інноваційних методів, форм, прийомів навчання з урахуванням специфічних закономірностей розвитку та соціалізації школярів з інтелектуальними порушеннями та індивідуальних особливостей інтересів, вподобань, здібностей і схильностей;

- формування та розвитку ключових предметних компетентностей учнів відповідно до напрямку позашкільної освіти;

- вирішення завдання корекційного виховання школярів з інтелектуальними порушеннями в гуртковій роботі, підготовка їх до усвідомленого професійного вибору та самостійного життя у демократичному суспільстві;

- удосконалення знань, навичок і вмінь здобувачів освіти у галузі позашкільної освіти, вироблення здатності оцінювати, адаптувати та розробляти нові освітні матеріали з урахуванням індивідуальних можливостей і потреб школярів з інтелектуальними порушеннями та конкретних навчальних ситуацій, творчо використовувати педагогічні технології компетентісно орієнтованої, спеціальної й інклюзивної освіти.

До переліку компетентностей внесено наступні: інтегральна, загальні і фахові. Інтегральною компетентністю є здатність розв'язувати складні, спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері позашкільної освіти, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій за невизначеності умов і вимог. До переліку загальних компетентностей внесено наступні:

1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
2. Здатність планувати й управляти часом.

3. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

4. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

5. Здатність адаптуватися та діяти в новій ситуації, виявляти та вирішувати проблеми.

6. Здатність до генерації нових ідей та пошуку дієвих шляхів підвищення ефективності освітньої системи.

7. Здатність діяти на основі етичних мотивів, соціально відповідально та свідомо.

Перелік фахових компетентностей дещо ширший. До нього увійшли:

1. Здатність розуміти основні положення психології позашкільної освіти, психологічні особливості навчання і виховання школярів з інтелектуальними порушеннями у закладах позашкільної освіти.

2. Здатність виявляти та враховувати особливості процесів соціалізації та розвитку школярів з інтелектуальними порушеннями, їх інтересів в освітньому процесі.

3. Здатність до консультування з теоретико-методичних питань організації різних моделей позашкільної освіти школярів з інтелектуальними порушеннями.

4. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми гармонізації процесів соціалізації та розвитку школярів з інтелектуальними порушеннями засобами позашкільної освіти

5. Здатність до здійснення моніторингу та аналітики позашкільної освіти школярів з інтелектуальними порушеннями.

6. Здатність розуміння цілей і особливостей організації позашкільної освіти школярів з інтелектуальними порушеннями у закладах позашкільної освіти.

7. Обізнаність з нормами розробки та застосування освітньої програми закладу позашкільної освіти.

8. Здатність проектувати та реалізовувати навчання школярів з інтелектуальними порушеннями.

9. Уміння застосовувати навчально-методичні матеріали відповідно до конкретного освітнього контексту напряму позашкільної освіти.

10. Здатність проектувати та реалізовувати позашкільну освіту за напрямами.

Представлені компетентності корелюють з програмними результатами навчання, такими як:

1. Здійснювати діагностику розвитку та соціалізації школярів з інтелектуальними порушеннями.

2. Добирати напрям гурткової роботи відповідно до інтересів, рівня розвитку та соціалізованості школярів з інтелектуальними порушеннями.

3. Здійснювати психолого-педагогічний супровід школярів з інтелектуальними порушеннями у закладах позашкільної освіти.

4. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів до конкретних ситуацій професійної діяльності у позашкільній освіті школярів з інтелектуальними порушеннями.

5. Аналізувати навчальні програми, посібники, інші засоби навчання, доцільно застосовувати дидактичні інструменти у навчальному процесі, інтегрувати нові наукові дані у зміст позашкільної освіти школярів з інтелектуальними порушеннями.

6. Уміння проектувати зміст навчання, пізнавальну діяльність школярів з інтелектуальними порушеннями і способи їхнього включення у процес навчання, планувати педагогічну діяльність керівника гурткової роботи.

7. Викладати зміст у формах і обсягах, оптимально придатних для сприйняття й засвоєння школярів з інтелектуальними порушеннями і необхідних для здобуття ними очікуваних результатів навчання.

8. Організовувати індивідуальну та групову роботу з використанням методів і способів, які дозволять розвивати здібності школярів з інтелектуальними порушеннями та враховувати психологічні особливості під час навчання.

9. Розробляти навчально-методичні матеріали з позашкільної освіти, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість знань школярів з інтелектуальними порушеннями.

10. Аналізувати й удосконалювати методи викладання та розробляти й запроваджувати педагогічні технології у практику.

11. Здійснювати позашкільну освіту за напрямами, уміти організовувати і реалізовувати освітній процес з використанням тренінгових технологій.

12. Уміння планувати й обґрунтовувати випускову роботу, визначати її цілі, оптимальні методи, наявність необхідних для них умов і ресурсів, основні етапи виконання, очікувані результати.

Вищезазначених результатів навчання можна досягти в результаті вивчення матеріалу трьох модулів, таких як: Модуль 1. Організаційно-педагогічні умови залучення школярів з інтелектуальними порушеннями до творчих об'єднань позашкільної освіти. 1.1. Установче заняття. 1.2. Поняття соціалізації та розвитку школярів з інтелектуальними порушеннями. 1.3. Стартова діагностика рівнів розвитку, здібностей, інтересів і рівня соціалізованості школярів з інтелектуальними порушеннями як фактор їх залучення до позашкільної освіти. 1.4. Врахування модально-специфічних і вікових психолого-педагогічних особливостей школярів з інтелектуальними порушеннями у процесі їх залучення до творчих об'єднань позашкільної освіти. 1.5. Моделі залучення школярів з інтелектуальними порушеннями до творчих об'єднань закладів позашкільної освіти.

Модуль 2. Адаптація та модифікація просторово-предметних, психодидактичних, соціальних умов освітнього середовища закладу позашкільної освіти. 2.1. Освітнє середовище закладу позашкільної освіти та його компоненти. 2.2. Адаптація просторово-предметного компонента освітнього середовища закладу позашкільної освіти. 2.3. Адаптація соціального компонента освітнього середовища закладу позашкільної освіти. 2.4. Модифікація психодидактичного компонента освітнього середовища закладу позашкільної освіти.

Модуль 3. Навчання, виховання, розвиток, соціалізація школярів з інтелектуальними порушеннями в творчих об'єднаннях позашкільної освіти. 3.1. Практикум з туристсько-краєзнавчого напрямку позашкільної освіти. 3.2. Практикум з художньо-естетичного напрямку позашкільної освіти. 3.3. Практикум з еколого-натуралістичного напрямку позашкільної освіти. 3.4. Практикум зі спортивно-оздоровчого напрямку позашкільної освіти.

Викладання та навчання на освітній програмі передбачає застосування проблемних, інтерактивних, проектних, інформаційно-комп'ютерних, саморозвивальних, колективних й інтегративних, контекстних технологій навчання а також електронне навчання в системі Moodle. Викладання проводиться у вигляді лекцій (в тому числі мультимедійних та інтерактивних), семінарських і практичних занять, «круглих столів», конференцій, самостійного навчання на основі монографій, підручників, посібників і конспектів, дистанційних консультацій із викладачами, підготовки випускової роботи.

Освітня програма передбачає можливість подальшого удосконалення та поглиблення професійних знань, умінь, навичок педагогів закладів позашкільної освіти, керівників гуртків, які здійснюють навчання школярів у гуртках і творчих об'єднаннях позашкільної освіти у системі неформальної та інформальної освіти.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Програма курсів підвищення кваліфікації педагогів закладів позашкільної освіти розроблена з урахуванням проблемних теоретичних, практичних і методичних питань в галузі навчання, виховання та корекційного розвитку школярів з інтелектуальними порушеннями в умовах диференційованого та інклюзивного навчання. Репрезентовані теми відзначаються новизною, зазвичай є авторськими науковими винаходами, що мають достатнє навчально-методичне забезпечення. Запропонована Програма, з одного боку, ґрунтується на навчальних програмах гурткової роботи туристсько-краєзнавчого, художньо-естетичного, еколого-натуралістичного та спортивно-оздоровчого напрямів позашкільної освіти, а з іншого, містить актуальні інноваційні особливості, зокрема, модифікації, що обумовлені специфічними закономірностями розвитку школярів з інтелектуальними порушеннями.

Бібліографія

1. Гуанхай, Цзен (2022) Організація дозвілля дорослих з особливими освітніми потребами в системі неформальної освіти КНР. *Автореф. дис. ... к-та педагог. наук: 011 Освітні, педагогічні науки.* Харків; **2. Захарченко, В. М.** Луговий, В. І., Рашкевич, Ю. М. та ін. (2014) Розроблення освітніх програм. Київ: ДП «НВЦ «Пріоритети»; **3. Синьов В. М.,** Коваленко В. М. (2021) Моделі залучення дітей з особливими освітніми потребами в освітній процес закладів позашкільної освіти. *Збірник наукових праць за матеріалами регіонального науково-практичного семінару «Використання ресурсів позашкільної освіти у процесі соціалізації дітей з особливими освітніми потребами».* Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. 164 – 168.

References

1. Huankhai, Tszen (2022) Organization of leisure for adults with special educational needs in the non-formal education system of China. *Extended abstract of Doctor's thesis (Educational, pedagogical sciences).* Kharkiv. [in Ukrainian].; **2 Zakharchenko, V. M,** Lugovyi, V. I, Rashkevich, Y. M and others. (2014) Development of educational programs. Kyiv: "Priority Research Center". [in Ukrainian].;

3. Syniov, V. M, Kovalenko, V. Ye. (2021) Models of involving children with special educational needs in the educational process of out-of-school educational institutions. *Scientific proceedings of the materials of the regional scientific-practical seminar "Use of resources of out-of-school education in the process of socialization of children with special educational needs"*. Kharkiv: H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. 164-168. [in Ukrainian].

Стаття отримана 28.03.2022 р.

УДК: 376-056.264

DOI 10.32626/2413-2578.2022-19.121-134

О.В. Константинів

konstantyniv15@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-0660-2657>

Н. М. Бойчук

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОГРАМУВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ У ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

Відомості про автора: Оксана Константинів, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. E-mail: konstantyniv15@gmail.com

Бойчук Наталія Миколаївна, магістрант кафедри логопедії та спеціальних методик Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Contact: Oksana Konstantyniv, PhD, Associate Professor of the Department of Speech Therapy and Special Methods of Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko.. Email: konstantyniv15@gmail.com

Boychuk Natalia Mykolayivna, Master's student of the Department of Speech Therapy and Special Methods of Kamyanets-Podilsky National University named after Ivan Ogienko